KASB TANLASHDA PSIXOLOGIK DIAGNOSTIKANING AHAMIYATI: KASBIY YO‘NALTIRISHNING INTEGRATIV MODELI ASOSIDA

Nasirdinova Muhayyo Abduraximovna
Andijon viloyati Andijon tumani 3-sonli texnikumi Psixologiya mutaxassisi
E-mail: muhayyonasirdinova@gmail.com
Tel.: +998 88 161 44 77

Annotatsiya: Mazkur maqolada kasb tanlash jarayonida psixologik diagnostikaning ahamiyati tahlil qilinadi. Shaxsning qiziqishlari, qobiliyatlari, motivatsiyasi va temperament xususiyatlarini aniqlashda psixodiagnostik metodlarning o‘rni yoritilgan. Tadqiqot natijasida kasbiy yo‘naltirishning integrativ modeli taklif etilib, unda psixologik diagnostika ko‘rsatkichlarini mehnat bozori talablari bilan uyg‘unlashtirish mexanizmi ishlab chiqilgan. Ushbu model yoshlarning kasbiy o‘zini o‘zi belgilash jarayonini takomillashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: kasb tanlash, psixologik diagnostika, kasbiy yo‘naltirish, qobiliyat, motivatsiya, temperament, integrativ model, kasbiy moslik.

Аннотация: В данной статье анализируется значение психологической диагностики в процессе выбора профессии. Подчеркивается роль психодиагностических методов в определении интересов, способностей, мотивации и темпераментных характеристик человека. В результате исследования предложена интегративная модель профессиональной ориентации, в которой разработан механизм сочетания показателей психологической диагностики с требованиями рынка труда. Эта модель служит для совершенствования процесса профессионального самоопределения молодежи.

Ключевые слова: выбор профессии, психологическая диагностика, профессиональная ориентация, способности, мотивация, темперамент, интегративная модель, профессиональная пригодность.

Abstract: This article analyzes the importance of psychological diagnostics in the process of choosing a profession. The role of psychodiagnostic methods in determining the interests, abilities, motivation and temperamental characteristics of a person is highlighted. As a result of the study, an integrative model of vocational guidance is proposed, in which a mechanism for combining psychological diagnostic indicators with the requirements of the labor market is developed. This model serves to improve the process of professional self-determination of young people.

Keywords: career choice, psychological diagnostics, vocational guidance, abilities, motivation, temperament, integrative model, professional suitability.

Kirish

Globalizatsiya va raqamli iqtisodiyot sharoitida mehnat bozori talablarining o‘zgarib borishi yoshlarning kasbiy o‘zini o‘zi belgilash masalasini yanada dolzarb qilib qo‘ymoqda. Kasb tanlash jarayonida yuzaga keladigan xatolar ko‘pincha shaxsning qiziqishlari, qobiliyatlari va individual psixologik xususiyatlarining yetarlicha o‘rganilmasligi bilan bog‘liq. Kasbiy faoliyat samaradorligi faqat bilim va ko‘nikmalar bilan emas, balki shaxsning psixologik xususiyatlari bilan ham belgilanadi. Shu sababli psixologik diagnostika kasbiy yo‘naltirishning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Maqolaning maqsadi – kasb tanlashda psixologik diagnostikaning ahamiyatini ilmiy jihatdan asoslash hamda kasbiy yo‘naltirishning integrativ modelini taklif etishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili

Kasbiy o‘zini o‘zi belgilash muammosi ko‘plab olimlar tomonidan tadqiq etilgan. E.A. Klimov kasb tanlashni shaxs va kasb o‘rtasidagi muvofiqlik jarayoni sifatida talqin qilgan. J. Holland

nazariyasida esa kasbiy muvaffaqiyat shaxs tipi va kasbiy muhit o‘rtasidagi moslik bilan izohlanadi. Mahalliy olimlar V.M. Karimova, E.G‘. G‘oziev va G‘.B. Shoumarovlarning tadqiqotlarida yoshlarning kasbiy shakllanishida psixologik omillarning muhimligi asoslangan. Biroq mavjud tadqiqotlarning aksariyatida qobiliyat, qiziqish va motivatsiya ko‘rsatkichlari alohida o‘rganilgan bo‘lib, ularni yagona tizim sifatida baholash masalasi yetarlicha yoritilmagan.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotda nazariy tahlil, qiyosiy tahlil, psixologik diagnostika metodlari va modellashtirish usullaridan foydalanildi. Kasbiy yo‘naltirishga ta’sir qiluvchi quyidagi psixologik ko‘rsatkichlar tahlil qilindi:

- kasbiy qiziqish;
- umumiy va maxsus qobiliyatlar;
- kasbiy motivatsiya;
- temperament xususiyatlari;
- kommunikativ kompetensiyalar;
- stressga chidamlilik darajasi.

Mazkur ko‘rsatkichlar asosida kasbiy moslikni baholash modeli ishlab chiqildi.

Tadqiqot natijalari va muhokama

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, kasb tanlashda faqat qiziqishlarga asoslanish yetarli emas. Ko‘plab hollarda qiziqish va qobiliyat o‘rtasidagi nomuvofiqlik kasbiy qoniqmaslikka olib keladi.

Tadqiqot davomida kasbiy yo‘naltirishning quyidagi integrativ modeli taklif etildi:

Kasbiy yo‘naltirishning integrativ modeli

Kasbiy tanlov = (Qiziqishlar) + (Qobiliyatlar) + (Motivatsiya) + (Temperament) + (Mehnat bozori talablari)

Mazkur modelga ko‘ra:

1. Qiziqishlar kasbga bo‘lgan ichki moyillikni belgilaydi.
2. Qobiliyatlar faoliyatni muvaffaqiyatli bajarish imkoniyatini ko‘rsatadi.
3. Motivatsiya kasbiy rivojlanishning ichki manbai hisoblanadi.
4. Temperament kasbiy faoliyat uslubiga ta’sir qiladi.
5. Mehnat bozori talablari tanlangan kasbning istiqbolliligini belgilaydi.

Modelning afzalligi shundaki, u kasbiy tanlovga ta’sir etuvchi psixologik va ijtimoiy omillarni yagona tizimda baholash imkonini beradi.

Ilmiy yangilik

Tadqiqotning ilmiy yangiligi quyidagilardan iborat:

- kasb tanlashda qiziqish, qobiliyat, motivatsiya va temperament ko‘rsatkichlarini kompleks baholashga asoslangan integrativ model ishlab chiqildi;
- psixologik diagnostika natijalarini mehnat bozori talablari bilan bog‘lovchi konseptual yondashuv taklif etildi;
- kasbiy moslikni aniqlashda psixologik va ijtimoiy omillarni birgalikda baholash zarurligi asoslandi;
- yoshlarning kasbiy o‘zini o‘zi belgilash samaradorligini oshirishga qaratilgan tavsiyalar ishlab chiqildi.

Amaliy tavsiyalar

Kasbiy yo‘naltirish tizimini takomillashtirish maqsadida:

- umumta’lim maktablarida muntazam psixologik diagnostika o‘tkazish;
- raqamli kasbiy maslahat platformalarini joriy etish;
- psixologlar, pedagoglar va ish beruvchilar hamkorligini kuchaytirish;
- kasbiy qiziqish va qobiliyatlarni aniqlovchi milliy diagnostik metodikalarni ishlab chiqish tavsiya etiladi.

Xulosa

Kasb tanlashda psixologik diagnostika yoshlarning individual imkoniyatlarini aniqlash va ularga mos kasbiy yo‘nalishni belgilashda muhim vosita hisoblanadi. Tadqiqot davomida ishlab chiqilgan integrativ model kasbiy yo‘naltirish jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Ushbu modelni amaliyotga joriy etish yoshlarning kasbiy moslashuvi va kelgusidagi mehnat faoliyati muvaffaqiyatini ta’minlashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimova V.M. Psixologiya. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019. https://buxdu.uz/media/jurnallar/psixologiya/1qism_Psixologiya__4_2025_PDF_compressed.pdf
2. G‘oziev E.G‘. Umumiy psixologiya. – Toshkent, 2018. https://n.ziyouz.com/books/kollej_va_otm_darsliklari/psixologiya/Psixologiya%20(E.G'oziyev).pdf
3. Shoumarov G‘.B. Yosh va pedagogik psixologiya. – Toshkent, 2020. https://turan-edu.uz/media/books/2026/02/06/Yosh-Davrlari-Va-Pedagogik-Psixologiya.pdf
4. Klimov E.A. Psixologiya professionalnogo samoopredeleniya. – Moskva, 2004. https://academiamoscow.ru/ftp_share/_books/fragments/fragment_21192.pdf
5. Holland J.L. Making Vocational Choices. – Florida, 1997. https://www.scirp.org/reference/ReferencesPapers?ReferenceID=1970223
6. Super D.E. The Psychology of Careers. – New York, 1957. https://ia601400.us.archive.org/1/items/in.ernet.dli.2015.139067/2015.139067.The-Psychology-Of-Careers_text.pdf
7. Savickas M.L. Career Construction Theory and Practice. – New York, 2013.https://connecterasmus.eu/moodle/pluginfile.php/3583/mod_folder/content/0/Text_%20Savickas%2C%20M.%20L.%20%282013%29.pdf